

INTEGRERAD IK-UNDERVISNING VID ALNARPSBIBLIOTEKET, SLU

Lone Heinlaid, SLU, Alnarpsbiblioteket, 230 53 ALNARP

Informationskompetens är viktigt i dagens samhälle, både för utbildning, yrkesverksamhet och privat. Informationskompetens innebär att kunna hitta, värdera, använda och kommunicera ny information. För att motivera studenterna att ta till sig bibliotekets undervisning i informationskompetens (IK) har vi vid Alnarpsbiblioteket i flera år arbetat aktivt med att integrera IK-undervisningen i den övriga ämnesundervisningen. Genom att sätta in IK-undervisningen i ett ämnessammanhang upptäcker studenterna att om de behärskar färdigheterna att söka, evaluera och använda information ger det ett mervärde till ämnet de studerar, det är något de har användning av både i sina studier och i deras fortsatta karriärer efter studierna.

För att lyckas med detta krävs ett bra och nära samarbete mellan bibliotekarier och övriga ämneslärare. Här är det viktigt hur vi som bibliotekarier ser oss själva i lärarrollen, att vi vågar träda fram i rollen som lärare med vår specifika ämneskompetens; information. Först då kan vi föra en dialog på lika villkor med övriga lärare. Bibliotekarierna behöver också delta i olika aktiviteter och nätverk för lärare för att stärka sin roll som lärare.

Vi behöver ha en dialog med lärarna om IK-begreppet och vår syn på undervisningen och vi måste själva ta initiativ till att föreslå en integrerad lösning av IK-undervisningen.

Bakgrund

Vi har i många år haft undervisning för studenterna och forskarna vid Alnarpsbiblioteket. Det har varit traditionell biblioteksundervisning, studenter och forskare skulle lära sig att hitta information i form av böcker och artiklar. Alla nya studenter kom till biblioteket och fick undervisning i att söka i den lokala bibliotekskatalogen och därifrån hitta en bok i hyllorna. Det var inte helt enkelt eftersom den datorbaserade katalogen var krånglig och byggde på kommandosökning och studenterna för 10-12 år sedan ofta inte var vana datoranvändare. De fick också undervisning i att söka i vissa databaser som vi ansåg relevanta för dem. Biblioteket var endast en plats där man kunde hitta och få tag på information, en service- eller hjälpfunktion för studenter och forskare.

Vi lade ner en hel del tid och resurser på undervisningen och blev därför ganska frustrerade när studenterna kom ett par dagar efter undervisningen och frågade oss hur man sökte i katalogen eller hur databaserna fungerade. Detta upprepades gång på gång och vi blev tvungna att fråga oss vad det berodde på. En annan sak vi märkte var att vissa studenter såg vi bara på den inledande, obligatoriska, undervisningen och sedan när de kom för att få sitt intyg på att de inte hade några lån kvar, vilket de behövde för att få ut sin examen. Varför insåg de inte att de behövde bibliotekets tjänster?

Frågorna vi började ställa oss var om vi lärde ut fel saker eller om vi använde fel metoder. Eller var det studenterna det var fel på, att de inte förstod hur viktigt det var som vi försökte lära dem?

Det sista alternativet, att det var studenterna det var fel på, kunde vi avfärda. Det är visserligen sant att studenterna idag inte ser ut som studenterna gjorde för 20 år sedan, men det är ett faktum vi måste anpassa oss till. Med den breddade rekryteringen (Lag om ändring i högskolelagen, 2001) är det idag fler som inte kommer från studievana miljöer även om minskningen av den sociala snedrekryteringen till högre utbildningar har stannat upp under 2000-talet (Furusten, & Lundh, 2007). Det är också en större andel av alla ungdomar som fortsätter på en eftergymnasial utbildning. Av de ungdomar som blev 24 år under 2007 var det 43,8% som påbörjade högskolestudier (Eriksson, 2009). Dessutom har studenterna idag vuxit upp i ett helt annat mediasamhälle där internet och ständig tillgång till gratis information är en självklarhet. De studenter vi kommer att få framöver har också vuxit upp med sociala medier.

Kunde då problemen med vår undervisning ligga i innehållet i undervisningen och våra metoder?

Vad är informationskompetens?

Vi började sätta oss in i begreppet Informationskompetens, vi läste artiklar och deltog i olika seminarier och konferenser.

Det finns många definitioner på informationskompetens, men gemensamt är att de tar med hela informationsprocessen (några exempel är ALA/ The Association of College and Research Libraries, 2000; Chartered Institute of Library and Information Professionals, 2009; Society of College, National and University Libraries, 1999). Förutom att hitta informationen gäller det att inse att man har ett behov av ytterligare information. Man ska kunna evaluera det man hittar, omvandla informationen till kunskap och sedan kommunicera den till andra. Av tradition har biblioteket koncentrerat sig på att lära ut hur man hittar informationen och lämnat resten till ämneslärarna.

Vi började ana att en del av problemen kunde ligga här. Genom att bara lyfta ut en liten bit ur hela processen befann sig inte vår undervisning i något sammanhang, i alla fall kunde inte studenterna se sammanhanget. De skickades iväg till biblioteket för ”bibliotekskunskap” utan hänsyn tagen till om det var kunskaper de behövde på den ämneskurs de gick. Det innebar att studenterna inte var motiverade att ta till sig vår undervisning, de behövde den inte just då.

Hur skulle vi då komma till rätta med detta?

Integrerad IK-undervisning

Lösningen, kom vi fram till, var att integrera IK-undervisningen i den övriga ämnesundervisningen. Det var också något vi hela tiden stötte på i litteraturen (se till exempel

Pilerot, 2004; Hansson & Rimsten, 2005; Reed, Kinder & Farnum, 2007). Vi ser informationskompetens som ett självständigt ämne, men som alltid befinner sig i ett sammanhang.

Vi blev våren 2004 kontaktade av en lärare på campus för undervisning i hennes kurs. Studenterna, som gick trädgårdsingenjörsprogrammet, skulle göra en kulturväxtbeskrivning och söka information för denna på biblioteket. Vi var då med vid introduktionen till hela kursen då deras ämneslärare berättade hur vi kom in i sammanhanget och vi presenterade oss själva helt kort. Senare hade vi ett undervisningstillfälle då vi pekade på databaser och litteratur som var relevanta för den aktuella uppgiften och som vi hade plockat fram i samarbete med ämnesläraren. Vi hade därefter ett par handledningstillfällen då vi fanns tillgängliga för studenterna om de behövde hjälp och var till slut med vid redovisningen av uppgiften.

Detta var ett nytt sätt för oss att arbeta som gav flera vinster. Vår undervisning befann sig i ett sammanhang i kursen, studenterna behövde vår undervisning för att klara av den specifika uppgiften, och undervisningen var direkt anpassad för den aktuella uppgiften. Det gjorde studenterna motiverade att ta till sig undervisningen. Genom att vi var med vid introduktionen till kursen och presenterade oss tillsammans med övriga ämneslärare och sedan deltog vid flera tillfällen under kursen, blev vi betraktade som lärare på kursen och det gav större tyngd åt vår del.

Efter detta lyckade första försök har vi fortsatt att jobba på att integrera vår IK-undervisning i de ordinarie ämneskurserna. Fördelarna med detta sätt att arbeta är många. För studenterna sätter det in informationskompetensen i ett sammanhang och ökar deras motivation, de ser att om de behärskar färdigheterna att söka, evaluera och använda information ger det ett mervärde till ämnet de studerar, det är något de har användning av både i sina studier och i deras fortsatta karriärer efter studierna. Också för oss undervisare är det en stor fördel att vi kommer in i ett bredare sammanhang. Vi får bättre kontakt med studenterna när vi träffar dem flera gånger och vi får se resultatet av vår undervisning.

För att integrera IK-undervisningen i den öriga ämnesundervisningen krävs det ett nära samarbete med övriga lärare på kursen. För att förstärka integreringen har vi tillsammans med lärarna på några kurser utarbetat en modell där studenterna ska söka information inför en skrivuppgift och, förutom uppsatsen, även lämna in en skriven sökrappport där de beskriver hur de sökt och analyserar resultatet, varför det blev som det blev. I sökrapporten ingår också att beskriva hur man bedömt det hittade materialet ur ett källkritiskt perspektiv. Vi går igenom sökrapporterna och lämnar feedback på dem, individuellt eller generellt för hela klassen. På vissa kurser går vi också igenom referenslistan i skrivuppgifterna för godkännande. Vi tittar inte alls på innehållet i uppsatsen för bedömning, det gör ämneslärarna.

Att arbeta på detta sättet har lärt oss enormt mycket. Vi vet vad vi har sagt men vi vet inte vad studenterna har hört, vad de har lärt sig. Det upptäcker vi genom att läsa sökrapporterna och det kan ibland vara en deprimerande upptäckt. Å andra sidan är det ibland tvärtom väldigt uppmuntrande. I vilket fall som helst är det lärorikt för oss att se hur vår undervisning uppfattas. Därför tittar vi också ofta på själva skrivuppgifterna för att se vad studenterna gör

med den information de hittar, hur de kommunicerar informationen. Det säger också något om vilken nivå studenterna befinner sig på, vilket är värdefull kunskap för oss för vår undervisning.

Samarbete

En förutsättning för att lyckas är att ha en bra kontakt med ämneslärarna och programansvariga. Vi har arbetat mycket med att kommunicera med lärarna i olika sammanhang och själva varit aktiva med att föreslå en mer integrerad lösning för bibliotekets undervisning på deras kurser. En hjälp i arbetet har också varit hela Bolognaprocessen där de generella färdigheterna lyfts fram på ett mycket tydligare sätt än tidigare.

För att samarbetet med lärarna ska fungera krävs det information och dialog. Och här tror jag det finns anledning att titta på hur vi bibliotekarier ser på oss själva i undervisningssammanhanget. Ser vi oss som bibliotekarier som kommer in och informerar på en kurs eller ser vi oss som lärare, som jämlikar med övriga lärare på kursen? På en högskola eller ett universitet saknar de flesta som undervisar en längre pedagogisk utbildning. Ämneslärarna är ofta forskare eller personer med en ämnesexamen med sina specifika ämneskunskaper. På samma sätt, menar jag, har vi bibliotekarier vår specifika ämneskunskap inom vårt område, information. Om vi ser på oss själva på detta sätt, som lärare med en speciell ämneskompetens, har vi helt andra förutsättningar att föra en dialog med övriga lärare och utbildningsansvariga. Julien och Pecoskie (2009) genomförde en studie där de intervjuade 56 bibliotekarier med undervisningsansvar vid olika högskole- och folkbibliotek i Canada om hur de såg på sig själva i undervisningsrollen och om deras förhållande till övriga lärare vid fakulteten. Det visade sig att bibliotekarierna oftast såg sig som hierarkiskt underställda fakultetslärarna och beroende av dessa.

Informera kan man göra i olika sammanhang. I Alnarp har vi vid ett par tillfällen bjudit in lärare och andra intresserade till biblioteket där vi, tillsammans med vissa engagerade lärare, diskuterat informationskompetens och undervisning. På så sätt kan man nå de som redan är intresserade av dessa frågor. För att nå övriga har vi också gått ut till institutionerna och informerat vid avdelningsmöten eller fikapausar.

Dessutom är biblioteket representerat i olika nämnder och råd, såsom t ex grundutbildningsnämnden och forskarutbildningsnämnden. I Alnarp har vi också ett biblioteksråd för grundutbildningsfrågor där det sitter representanter för biblioteket, lärarna, studenterna samt studievägledare och utbildningsledare.

På det mer informella planet handlar det om att delta i aktiviteter och nätverk som ordnas för lärarna. Det kan vara ett seminarium eller en kurs som arrangeras. Flera av de undervisande bibliotekarierna vid SLU har gått den pedagogiska grundkurs som ordnas för all undervisande personal vid SLU. I Alnarp har vi också något som kallas lärarluncher och som organiseras av utbildningscentrum i Alnarp. Fakulteten subventionerar lunchen om man deltar och det är ett tillfälle för lärare att träffas. Ofta handlar samtalen runt borden om ganska konkreta

utbildningsfrågor men det kan också diskuteras helt andra saker. Det är ett sätt att lära känna varandra och för bibliotekets del ett sätt att visa att vi ser oss som en del i utbildningen.

Pedagogik

Även pedagogiken behöver tänkas igenom för att undervisningen ska bli framgångsrik. Ett par saker blev särskilt tydliga under den pedagogiska grundkurs vi gick. Det första var att hellre prata om lärande än undervisning och det andra var begreppet constructive alignment. I båda fallen handlar det mycket om att sätta studenterna och studenternas lärande i centrum, att utgå från var studenterna befinner sig och vilka behov de har. Från att tidigare ha undervisat helt i föreläsningsform och envägskommunikation med väl tillrättalagda exempel har vi alltmer försökt skapa dialog och aktivera studenterna. Biggs (2007, s. 21) skriver angående konstruktivism att ”All emphasise that the learners construct knowledge with their own activities, building on what they already know. Teaching is not a matter of transmitting but of engaging students in active learning, building on their knowledge in terms of what they already understand.” Alignment innebär att lärandemålen ska reflekteras i undervisningen/lärandeaktiviteterna och sedan också examineras.

När det gäller sökstrategi har vi ibland bett studenterna göra en sökning utan föregående instruktioner. Sen utgår vi, i vår undervisning, från vad de kommit fram till och problem de stötte på. Det är också ett sätt att visa respekt för deras kunskaper och förmågor. I andra moment får de göra små gruppövningar där vi sedan diskuterar resultatet.

Det är ett spännande och roligt sätt att arbeta på men kräver mer av oss som lärare. Vi kan aldrig exakt förutse vad som händer och måste vara beredda att improvisera. Vi måste också vara beredda att ta till oss studenternas synpunkter och lära av dem.

När det gäller lärandemål och examination är det något som måste diskuteras med kursansvarig på ämneskursen. Än så länge är inte informationskompetens med i någon större utsträckning i lärandemålen på kurserna och därmed examineras den inte heller. Detta är också något vi legat lite lågt med att driva då det kommer att ta mer resurser och vi är inte säkra på att vi klarar att genomföra det. Ändå tror jag att det skulle vara bra att få med informationskompetensen i lärandemålen, det skulle lyfta fram betydelsen av dessa kunskaper både för studenterna och lärarna.

Innehållet

Vi har även ändrat mycket i innehållet i vår undervisning från att bara gälla traditionell biblioteksundervisning till att omfatta alla steg i informationsprocessen. Innehållet utvecklas ständigt efterhand som media- och informationslandskapet förändras och därmed människors informationsbeteende och -behov. För att spegla detta ber vi också lärarna att inte skriva Biblioteksundervisning på schemat utan i stället t ex Informationshantering inför exjobb.

När vi läst sökrapporter som studenterna lämnat in har vi upptäckt att studenterna hittar helt andra kanaler för att hitta information än de vi visat. De använder bloggar, forum, nätverk och

andra web 2.0-applikationer. På vår senaste kurs i informationshantering för forskastuderande hade vi med en föreläsning som vi kallade Scientist 2.0 som blev mycket uppskattad. Vi tog upp sociala nätverk för forskare, sociala bokmärkejänster och RSS feeds.

Inför hösten planerar vi att ta med något liknande för studenterna. Jag tänker mig att vi tillsammans med ämneslärarna utformar någon uppgift på kursen där dessa verktyg kan komma in på ett naturligt sätt.

Andra moment som tillkommit är bl a källkritik, vetenskaplighet och upphovsrätt samtidigt som annat har försvunnit eller minskats i omfattning.

Slutsats

Att integrera IK-undervisningen i ämneskurserna ger många fördelar. Genom att det är en del av ämneskursen blir studenterna motiverade att ta till sig undervisningen. Vad vi framför allt hoppas uppnå är att studenterna upptäcker att kunskaper i informationskompetens är något som ger ett mervärde till den övriga undervisningen men också att det är något de har nytta av på många olika områden i framtiden, både privat och i deras yrkeskarriärer.

Integreringen måste ske i samarbete med ämneslärarna. Ett tips är att försöka hitta lärare som är intresserade av att prova på att arbeta på detta sätt för att så skapa goda exempel. Efter vårt första försök blev vi kontaktade av andra lärare som ville ha något liknande som det vi hade gjort för trädgårdsingenjörerna, det blev som ringar på vattnet.

I undervisningen är det studenterna och deras lärande som ska stå i centrum, att vi tar vår utgångspunkt i deras behov och önskemål. Och vi måste vara öppna och nyfikna, vara beredda att lära av studenterna.

Det är också viktigt att vi ser på oss själva som lärare bland andra lärare, att vi deltar i aktiviteter för lärarna och finns med i samma sammanhang som lärarna.

Referenser:

ALA/ The Association of College and Research Libraries. [online] (2000). *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* Tillgänglig på Internet: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/standards.pdf> [2009-07-16]

Biggs, J. Tang, C. (2007) *Teaching for quality learning at university: what the student does*. 3. ed. Maidenhead: McGraw-Hill/Society for Research into Higher Education

Chartered Institute of Library and Information Professionals [hemsida] (2009) *Information literacy: definition*. Tillgänglig på Internet: <http://www.cilip.org.uk/policyadvocacy/learning/informationliteracy/definition/default.htm> [2009-07-16]

Eriksson, L. [online] (2009) *Andelen ungdomar som börjar studera i högskolan – stora regionala och könsmissiga variationer*. Stockholm: Högskoleverket Tillgänglig på Internet: http://www.hsv.se/download/18.7b18d0f311f4a3995d57ffe4115/statistisk+analys+2009_3.pdf [2009-07-16]

Furusten, T. & Lundh, A. [online] (2007). *Utvärdering av arbetet med breddad rekrytering till universitet och högskolor: en samlad bild*. Stockholm: Högskoleverket Tillgänglig på Internet: <http://www.hsv.se/download/18.5b73fe55111705b51fd80006484/0743R.pdf> [2009-07-16]

Hansson, B. & Rimsten, O. [online] (2005) "*Someone else's job*": målluppfyllelse av 1 kap. § 9 högskolelagen avseende studenters informationskompetens. Örebro: Universitetsbiblioteket, Örebro universitet. Tillgänglig på Internet: http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/projekt/someone_elses_job.pdf [2009-07-16]

Julien, H. & Pecoskie, J. [online] (2009). Librarians' experiences of the teaching role: Grounded in campus relationships. *Library & Information Science Research* **31**(3):149-154. Tillgänglig på Internet: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6W5R-4W80C7Y-1&_user=651610&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&_docanchor=&_view=c&_searchStrId=973433663&_rerunOrigin=google&_acct=C000035238&_version=1&_urlVersion=0&_userid=651610&md5=6407d6d3092da5c34cfcf0274f005e43 [2009-07-27]

Pilerot, O. (2004) Informationskompetens – inte bara informationssökning. *Tidskrift för dokumentation* 59(1): 6-13

Reed, M., Kinder, D. och Farnum, C. (2007). Collaboration between librarians and teaching faculty to teach information literacy at one ontario university: Experiences and outcomes. *Journal of Information Literacy*, 1(3):2-19. Tillgänglig på Internet: <http://jil.lboro.ac.uk/ojs/index.php/JIL/article/view/RA-V1-I3-2007-3/31> [2009-08-06]

Society of College, National and University Libraries [online] (1999). *Information skills in higher education: a SCONUL position paper*. Tillgänglig på Internet: http://www.sconul.ac.uk/groups/information_literacy/papers/Seven_pillars2.pdf [2009-07-16]

Lag om ändring i högskolelagen (1992:1434) [online] (2001), SFS 2001:1263 Tillgänglig på Internet: <http://www.notisum.se/rnp/sls/sfs/20011263.PDF> [2009-07-16]